

انگلیس (۱۸۵۷) بود، به دستور عباس میرزا از این ایوان تاریخی به عنوان یک سنگر مستحکم و کاملاً راهبردی برای انبار کردن غلات و تدارکات استفاده می‌شد و در قسمت پشتی آن که در اصل داخل محوطه مسجد به حساب می‌آید، یک ستاد راهبردی جنگی و همچنین کارخانه توپ‌ریزی و ریخته‌گری ایجاد شد و سپس دور تا دور محوطه ارگ تبریز را با حصار محکم پوشش دادند و از آن زمان بود که نام ارگ روی این مکان تاریخی قرار گرفت.

با ورق خوردن برگ‌های تازه‌ای از تاریخ، دوران مشروطیت در ایران آغاز شد تا بار دیگر ارگ تبریز نقش غیرقابل انکاری از خود در دفاع و مبارزه مشروطه‌خواهان ایرانی داشته باشد. نیروهای مبارز که به فرماندهی ستارخان و باقرخان از یک سو برای مقابله با دشمنان این آب و خاک سامان داده می‌شدند و از طرفی با بدقولی‌های شاه وقت قاجار یان یعنی محمدعلی شاه به مقابله و حتی مقاتله می‌پرداختند، چاره‌ای جز سرپناه کردن ارگ تبریز برای در امان ماندن از توپخانه‌های قجری نداشتند و به همین دلیل است که امروزه با گذشت این همه سال همچنان می‌توان ردی از جنگ‌های توپ و توپخانه‌ای روی دیوار ارگ علیشاه تبریز مشاهده کرد.

در دوره پسامشروطه باز هم این ارگ تبریز بود که برای غیرت مردان و زنان تبریزی تبدیل به یک پناهگاه امن از گزند دشمنی روس شده و سبب شد آن‌ها بتوانند از خود در برابر استبداد، دفاع و با گذاشتن یک توپ بر بلندای دیوار ارگ نیز امنیت مواضع خود را تضمین کنند.

و اما بعد؛ در سال ۱۲۹۰ هجری شمسی سرانجام ارتش روسیه توانست شهر تبریز را به تسلط خود درآورد و ارگ تبریز را نیز به توپ ببندد. در دوره‌های مشروطه و پسامشروطه در محوطه داخلی ارگ تبریز یک سالن تئاتر بی‌نظیر و همچنین یک مکان آموزشی مدرن با عنوان مدرسه نجات که از نخستین مدارس جدید آن برهه از زمان در ایران به حساب می‌آمد، ساخته شد.

امروز این دژ سستبر در مرکز تبریز پرغرور ایستاده و جای زخم‌های خورده بر پیکرش برای هر گردشگری قابل مشاهده است.

زلزله فرو ریخته و شکستگی بزرگی در بدنه ارگ از این زلزله پدیدار شد.

ارگ علیشاه در زمان تاج‌الدین علیشاه، مسجد جامع شهر محسوب می‌شد و با کاشی و ازاره سنگی و ستون‌های مرمری و کتیبه‌ها و گچبری‌های زیبایی تزئین شده بود. با رفتن به محوطه ارگ علیشاه تبریز سه دیوار بلند به شکل ایوان را مشاهده خواهید کرد.

قسمت مسقف مسجد که در حقیقت تشکیل دهنده ایوان طاق‌پوش و طاق استوانه‌ای عظیمی است؛ این بخش، شبستان و عنصر اصلی مسجد علیشاه به‌شمار می‌رفت. عرض هر یک از این دیوارها ۱۰ متر و داخل آن‌ها مرکب از دو دیوار عریض است که توسط طاق‌هایی به هم اتصال یافته‌اند. گفتنی است در حفاری‌های انجام گرفته مشخص شده ۷ متر از دیوارها زیر خاک قرار دارد. عرض بنای به جامانده ارگ علیشاه ۳۰ متر و ارتفاع آن ۲۶ متر است.

• ردی از جنگ‌های توپ و توپخانه‌ای روی دیوار ارگ

به گواهی تاریخ، بنای مسجد به دستور و تلاش تاج‌الدین علیشاه گیلانی، وزیر ایلخانان مغول با هدف ساخت آرامگاه بزرگی در صحن مسجد آغاز شد. قسمت جنوبی این مسجد دارای طاق بزرگی بوده؛ علیشاه از معماران آن زمان اندازه طاق کسری را پرسیده و دستور داده ۴ گز (هر گز معادل ۱۰۴ سانتیمتر) از آن بزرگ‌تر ساخته شود. ارگ علیشاه تبریز یادگاری با ارزش باقی مانده از آسیب‌های طبیعی و حوادث تاریخی دوران گذشته است و با وجود این آسیب‌ها همواره سنگری مستحکم و مسلط برای شهر تبریز بوده است.

این بنا با توجه به ویژگی‌های هر دوره، کاربری‌ها و استفاده متفاوتی نیز داشته است. برای مثال، در دوران سلطنت قاجاریه، این مسجد و محوطه آن به عنوان انبار غلات و انبار مهمات نظامی مورد استفاده قرار گرفت و حصار دور آن کشیده شد و به همین دلیل نام آن به ارگ تغییر یافت.

در عصر حکومت قاجار که ایران درگیر جنگ با نیروهای روس (۱۸۲۴-۱۸۰۴) و

ارگ علیشاه در زمان تاج‌الدین علیشاه، مسجد جامع شهر محسوب می‌شد و با کاشی و ازاره سنگی و ستون‌های مرمری و کتیبه‌ها و گچبری‌های زیبایی تزئین شده بود. با رفتن به محوطه ارگ علیشاه تبریز سه دیوار بلند به شکل ایوان را مشاهده خواهید کرد

ارگ علیشاه نماد گردشگری در تبریز است

انواع آجرچینی را در معماری ارگ علیشاه می‌توان دید

در ارگ علیشاه، طاق‌های آجری به شکل خیره‌کننده‌ای بلند هستند

